

Yossi Klein Halevi

Az Édenkert kapujánál

Hogyan veszítettük el messianisztikus ártatlanságunkat, és tanultuk meg olyannak látni önmagunkat, amilyenek valójában vagyunk?

1. Dr. Baruh Goldsteint a sötétség leple alatt, zuhogó eső áztatta sáros mezőn temették el Kirjat Arba biztonsági kerítésénél. A mártír koporsójának megérintéséhez csak azok számítottak eléggé tisztának, akik aznap alámerültek a mikvében. A gyászolók csöndesek voltak, mintha Goldstein szenvedélyével az övék is kimerült volna. Halk áhítat volt érzékelhető közöttük, amelyet csoda láttán él át az ember: a barátról és szomszédáról, akiről eddig mindenki azt hitte, hogy ismeri, hirtelen kiderült, hogy a sors küldötte. A megrendültség és a fájdalom mögött azonban némi önelégültség is érezhető volt: most végre meglátják a gójok, milyen veszélyesek is vagyunk valójában.

A *Jerusalem Report* engem küldött ki, hogy a temetésről tudósítsak, de elrejtettem a noteszomat; az újságíró itt ellenségnek számított. Így hát csak kulcsszavakat jegyeztem a tenyerembe a híres rabbi dicshimnuszaiából. A dicshimnuszokból, melyeket annak az embernek a tiszteletére zengtek, akit huszonkilenc imádkozó muzulmán lemészárlása után lincseltek meg a hebroni szent Mahpéla barlangban: caddik, hős, egy Pinhász, aki azért ragadt fegyvert, hogy visszaadja Izrael becsületét. Életemben először féltem zsidók között.

A 1994. február 25-i vérfürdőt Goldstein messianisztikus tettnek szánta. Kahanista volt, és abban hitt, hogy a Messiás nem a világbékét hozza el, hanem a zsidók bosszúját a „gójok” felett. Számára a megváltás azt jelentette: most a zsidókon a sor, hogy az elszennvedett megaláztatásokért visszavágjanak a többi nemzetnek. Ezért követte el tettét épp a kahanisták bosszúünnepén, purimkor, amikor a Mordeháznak szánt bitóra Hámánt lógatták föl.

Azt az Izraelt, ahova 1982-ben költöztem, nem szokványos nemzetállamnak, nem is holmi szent földnek képzeltem, hanem a küszöbön álló messianisztikus kinyilatkoztatás központját láttam benne. Eljött az idő, és Izrael volt a hely.

Úgy képzeltem, hogy a politikai valóságból átléptünk a metatörténelembé. A zsidóság Auschwitzba gyűjtését eltörölte a zsidóság gyülekezése Cionban. Természetesen századok óta mi voltunk az első generáció, amely a „Messiah now” eszméjét hirdette. A náciaktól a tökéletesen funkcionáló poklot örököltük. Csak az ellenvízió utópiájának megidézésével válhattuk meg Izrael és a történelem Isténét a végzetes eljelentéktelenedéstől.

Jeruzsálem utcái a világvégét hirdették. Szukotkor, a Messiás-várás ünnepén norvég, texasi és ghánai keresztények ezrei vonultak az Óváros utcáin a zsidóság iránti szolidaritásból palmaágot lengetve és sófárt fújva. Ézsaiás látomását valósították meg arról, hogy a nemzetek imában emelkednek Jeruzsálemhez. A messianisztikus valóság hatással volt hétköznapjaink illúzióira: egy reggel, vásárlás közben kis izraeli zászlókat ritmikusan lobogtató és az eljövendő megváltásról héberül éneklő japánok százaival találkoztam. És a cionisták még azt képzelték, hogy a zsidó létet épp itt, egy ilyen helyen fogják normalizálni?

Mások számára nem hallható hívószóra a látnokok Jeruzsálemben gyülekeztek. Egy csoportosulás valamennyi nemzetből toborzott világkibucot akart alapítani: a jövődő emberiség csíráját. Egy barátom napenergia-vállalatot alapított, azzal a céllal, hogy Izrael a szó szoros értelmében a nemzetek fáklyájává váljon – hogy míg az arabok energiája szennyezett, és a földből származik, a miénk felülről jöjjön, és gyógyítson.

Rokonságot éreztem az egész messianisztikus közösséggel. A zsidókat apró jó cselekedetekre buzdító hábadnyikokkal, hogy összeadódjon az erő a megváltás kiérdemléséhez, a Szentélyben tartandó istentiszteletek szabályait a Szentély-hegy közelében sietve tanuló jesivabóherekkel, az éjfélkor a Cfát környéki mezőkön megváltásért kiáltó braszlauer haszidokkal. Mindannyian az Auschwitz-vi-

lágon próbáltak áttörni, hogy megérinthessék a feltűnik lebegő új valóságot. Rájöttem, hogy hibásak voltak: a megpillantott fényt nem tudták megtartani, de a mi korunkban örültek és bolondok részeseültek a kinyilatkoztatásokban. Bármennyire egyszerűek is történelmi manipulációik, egy alapvető ponton ekkor még egyetértettünk: a megváltás eszközei Izrael és a zsidók lennének.

2. Emil Grunzweig életét egy jobboldali zsidó gránátja oltotta ki 1983 februárjában egy „Peace Now!” tüntetésen. A hír hallatára azonnal a helyszínre siettem.

A rendőrség fényoszorói vértócsákban úszó elhajított orvosi fecskendőket világítottak meg. A „Peace Now!” tüntetői döbbenetesen menekültek. A jobboldali ellentüntetők egy kis csoportja viszont a helyszínen maradt, és úgy skandalálta jelszavait, mintha mi sem történt volna. Szefárd melósok voltak, „neighborhood residents” – ahogy izraeli eufemizmussal nevezik őket.

„Nem tudjátok, hogy egy zsidót öltek meg itt ma este?” – kérdeztem tőlük. Jobboldali vezetők gyakran hívják segítségül a „zsidó vér” kifejezést az arab terrorizmus és a világ közönyének elítéléséhez. Itt most a szó szoros értelmében zsidó vérben álltunk.

„Ki küldött ide? – élcelődött egy suhanc –, Simon Peres?” A barátai röhögtek.

Számomra Grunzweig halála azért is volt olyan megrázó, mert a vallásos jobboldal, a messianisztikus közösség által szított gyűlölet légköre eredményezte. Míg a többi messianista a megváltáshoz vezető utat a bibliai területek megtartásához vagy a szekuláris izraeliekre is kötelező tefilin viseléséhez kötötte, addig az én forgatókönyvem a zsidóság egységességére épült. Még azzal a gondolattal is eljátszottam, hogy a Messiás maga a zsidó nép. A fényévnyi távolság, amit a holocausttól Izraelig megtettünk, legborzalmasabb apokaliptikus félelmeinktől a legvadabb messianisztikus látomásunkig példát adhatna a világnak, hogyan hagyja maga mögött a nukleáris öngyilkosságot, és lépjen át egy új korba. Az emberiség egy mikrokozmoszának egybegyűjtésével és összeegyeztethetetlen, néha szemben álló elemeinek kibékítésével Izrael egy új világtudat bölcsőjévé válhatna.

De ahogy a megosztottság mélyült, a megváltásnak a zsidó egységhez kapcsolása egyre groteszkebb vízióvá vált. Annak dacára, hogy a bal- és jobboldal egyaránt egy, a zsidó történelemből vett igazságot testesített meg – „részvét az idegenek iránt”, illetve „óvatosság az ellenséggel szemben” –, az egydimenziós zsidóság nemzetévé kezdtünk válni, képtelenül arra, hogy konfliktusainkat megoldjuk. Nem vitatkoztunk, hanem jelszavakkal, autóink hátsó ablakait elborító politikai matricákkal és haragos szónoklatokkal gúnyoltuk egymást.

Politikai ellenfeleinkben már nem egyszerűen csak az ország jólétére, hanem a puszta túlélésünkre leselkedő veszélyt láttuk. A telepések örök, végezetül vesztes harcra kárhoztattak bennünket az arab világgal, a békéért tüntetők pedig felemésztették erőtartalékainkat a kiűzetésünkről álmódzó ellenségeinkkel szemben. Izraeli ismerőseim kezdtek elveszíteni az összetartozás legalapvetőbb érzését is: egy baloldali azzal intézett el egy, a hebroni zsidók elleni terrorista merényletet, hogy nem érinti közelebről, mint egy braziliai gyil-

kosság, egy ultraortodox zsidó pedig megkönnyeb-
bülését fejezte ki, hogy egy merénylet számos izrae-
li áldozata közt nem volt „közülünk való”. Emil
Grunzweig meggyilkolását egyre baljósabb előjel-
nek éreztem.

3. Nem sokkal azután, hogy Jeruzsálembé köl-
töztünk, feleségemmel úgy döntöttünk, hogy heb-
raizáljuk vezetéknevünket. A „Halevi”-t, azaz a „le-
vita törzsbeli” nevet választottuk, a Szentély mu-
zsikusaiból álló törzs nevét, mert íróként jelképe-
sen Isten szolgálatába ajánlottuk alkotóerőnket.
(Én is a leviták törzséből származom, próbáltam a
szkeptikus belügyminisztériumi hivatalnoknak el-
magyarázni, amikor törzsi származásom bizonyíté-
kát követelte.)

A Szentély-hegyet egy diaszpórazsidó szemével
néztem: nem konkrét helyet, inkább egy lelki meg-
dicsőülésre vágyó, számkivetett nép ártatlan meta-
foráját láttam benne. A Szentély testesítette meg azt
a reményt, hogy Isten és zsidóság újra közel kerül-
het egymáshoz. Természetesen nem állatáldozatok
bemutatásáról vagy a Sziklamecset lerombolásá-
ról álmodoztam. Fantáziámat nem mozgatta meg a
vallásos cionisták között népszerű poszter sem a
Szentély-hegy fotójára montírozott Második Szent-
ély oszlopos modelljével. Azzal, hogy betartva az
ortodox tilalmat, nem léptem a Szentély-hegy te-
rületére, hallgatólagosan tudomásul vettem a Szent-
ély érinthetlenségét, amit a politikai realitás kény-
szerített rá. Egyelőre a Szentély a misztikum, nem
pedig a politikuskok szférája, melynek sorsa a mes-
sianisztikus folyamat legvégén fog eldőlni.

És mégis, észrevétlenül bár, de vonzott a Szent-
ély-hegy. Egy egész éjszakán át tartó széderen,
Jeruzsálem Óvárosában barátainkkal fél óra
hosszat táncoltunk az asztal körül az *Adir but* éne-
kelve: „*Felépíti Házát, gyorsan, gyorsan, a mi időnkben.*”
Egy betért zsidó ember, hajdani keresztény szer-
zetes megölelt, és így örvendezett: „Komolyan mon-
dom, látom magunkat, amint a Szentély hegyén
táncolunk!” És abban a pillanatban ez nem is hang-
zott teljesen valószínűtlennek, hiszen csak ötperc-
nyire voltunk tőle.

Csakugyan, az aranykupola néha olyan közelinek
látszott, hogy a tenyerembe zárhattam volna. Ha
nem vigyázott az ember, a számunkra leginkább til-
tott hely közelségének ígérete a Szentélyt a jövő-
ből a jelenbe hozta át, a vágyakozást pedig elvisel-
hetetlenné tette.

1984 májusában az arabok elleni többrendbeli
terrorista támadás vádjával zsidó telepések föld-
alatti csoportjának 15 tagját tartóztatták le. A PFSZ
terrorizmusára megtorlásnak szánt merényleteik
során két ciszjordániai polgármestert autóba rejtett
bombával megsebesítettek, a hebroni iszlám funda-
mentalista főiskola három diákját légépfegyve-
rezték, egy izraeli tűzszerész-rendőr pedig bomba
hatástalanítása közben megvakult. A csoport né-
hány tagja azonban nem érte be a megtorló terro-
rizmussal: a Sziklamecset felrobbantásával akar-
ták közelebb hozni a megváltást. Izrael feltalálta a
messianisztikus terrorizmust.

A Szentély-heggyel kapcsolatos összeesküvés ve-
zetője, Jehuda Ecion, Gus Emunim első telepé-
nek, Ofrának egyik alapító tagja volt. Mikor 1989-
ben Eciont kiengedték a börtönből, Ofrába men-
tem, hogy interjút készítek vele. Számomra több
volt ez, mint interjú: Ecion személyes figyelmezté-
s volt a messianisztikus fanatizmussal szemben.

Meglepően nyájas és jókedélyű volt. Mikor mo-
solygott – ami gyakran fordult elő – a barátok a
szeme körül összefutottak. Semmi jelét nem adta
a telepések közt oly gyakori újságíró-ellenesség-
nek, s a legkeményebb kérdésekre is türelmesen vá-
laszolt. Bár vörös hajába és szakállába már ősz szá-
lak vegyültek, fiatalságának keresetlen tisztaságát
még mindig érezni lehetett. „Nem volt túl nagy ár
egy muzulmán szent háború kockázata a Szentély
megtisztításáért?” – kérdeztem. – „Isteni parancs
írja elő az Ó Házának előkészítését – felelte. – Ha
módunkban áll, és mégsem engedelmessékedünk, Is-
ten szava ellen vétkezünk.” „Nem borzongott a
gondolatra, hogy dinamitot helyez a Legszentebb
Szentségbe?” „Féltem. Rettegtem. Hogy is vihet
valaki robbanószert arra a helyre, amely a világbé-
ke forrása? Sőt tudtam, hogy bűnt követek el. És
tisztában voltam azzal, hogy bűnhődni kell majd
érte. Természetesen nem ez volt a Szentélyhegy-
kérdés ideális megoldása. Mivel a kormány úgysem
cselekedett volna, s az alternatíva az volt, hogy
egyáltalán nem foglalkozunk vele, úgy döntöttem,
ahogy döntöttem.”

Jehuda Ecion arra kényszerített, hogy izraeli-
ként valóságos helynek tekintsem a Szentély-he-
gyet. Attól kezdve, hogy fegyveres messianisták
megkísérelték a dzsihádot, a Szentély utáni sóvár-
gásunk elvesztette ártatlanságát. Akaratlanul én is
hozzájárultam annak a szellemi közegnek a meg-
teremtéséhez, melyben Ecion működött. Ami ártal-

matlan, sőt ihlető képzelődés volt a számkivetésben, itt katasztrófával fenyegető valósággá vált.

A Szentélyt nem lehetett kiszakítani a zsidóság vágyódásában elfoglalt központi helyéről. Ám akár a bibliai hetedik évben, mikor tiltott volt a vetés, a Szentély-hegyet is paragonon kellett hagyni, messianisztikus csábításainak ellen kellett állni.

4. A Gus Emunim telepemoszgalommal kapcsolatban ambivalens érzéseim voltak. Úgy gondoltam, megdönthetetlen érvek szólnak a telepek fenntartása mellett: a stratégiai szükségesség, az anyaföld szeretete, illetve annak a nemzedéknek az elutasítása, amely évszázadokon át tartó vágyakozás után, mikor végre visszatért a bibliai területekre, önkéntesen lemondana róluk. Ugyanakkor viszont saját messianisztikus forгатókönyvem a zsidóság egységére épült, és megvalósulását mi sem fenyegette jobban, mint éppen a telepek. Ennek az egységnek az összeomlása túl magas árnak tűnt azért, hogy Izrael földje épségben maradjon.

A vallásos telepesek egyik legfontosabb messianisztikus meggyőződését én is osztottam: a zsidó erő feltámadása – melyet leghívebben Júdea és Szamária hatnapos háborúban történő elfoglalása jelképez – azt jelentette, hogy elérkezett az idő. Izrael katonai diadalai kétségbevonhatatlanul jelezték, hogy a megváltás a küszöbön áll. A következtetés elkerülhetetlennek látszott: hogyha a holocaustot bizonyítéknak tartottuk arra, hogy Isten elhagyta népét, akkor a zsidó erő visszatérése azt kell hogy jelentse, Isten visszatért hozzánk. Sorsunk hirtelen fordulata – a végletes tehetetlenség után szinte bibliai győzelmek következtek – túl mélyreható sokk volt ahhoz, hogy pusztán a politika nyelvén dolgozzuk fel.

A zsidó erő megtestesítőit láttam azokban a telepésekben, akik a hegyekből jártak poros Subaru kombijukon jeruzsálemi lakónegyedünk bevásárlóközpontjába. A JESA-i – Júdeából, Szamáriából és Gázából összerakott héber mozaikszó – zsidók jól néztek ki, sokkal jobban, mint az ortodox zsidók valaha is. Mokányak voltak, magabiztosak, pisztolyuk hanyagul lógott a csípőjükön, s az elítélő tartozóként viselkedtek. A „JESA” – szó szerint üdvözülés – a zsidó erőben rejlő messianisztikus lehetőség nyelvészeti igazolása volt. Noha tartottam attól, hogy a telepek léte milyen következménnyel jár a zsidó egységre nézve, vonzódtam is a JESA-zsidókhoz, a megváltás ígéréetének hordozóihoz.

1991. augusztus. El Bureij menekülttábor, Gázai övezet. Nappali őrzáratainkon képünkbe követ és törött üveget hajigáló gyerekeket hajkurásztunk a szennyvíz áztatta síkátorokban. Éjjel hálószobákat dúltunk föl – terrorista gyanúsítottakat, adócsalókat, terrorista merényletek után pedig rendőrségi kihallgatásra előállítható, találmra kipécézett lakosokat kerestünk.

Egyszer, késő este bezörgöttünk valakinek az ajtaján. Egy közeli falra politikai jelszavak voltak mázolja: a feladatunk abban állt, hogy találjunk valakit a menekülttáborban, aki eltünteti őket. „Iftah, jeis!” – kiáltotta tisztünk. – „Katonaság, kinyitni!” Gyér arabtudásunk néhány parancsszóból állt. Egy fehér hálóinges tagbaszakadt, kopaszodó férfi félálomban nyitott ajtót. Utasítottuk, hogy szerezzen festéket, és jöjjön utánunk. „B’széder” – mondta héberül. – „Rendben.” Pár perccel később visszatért, és nekilátott, hogy lefesse a terpeszkező arab betűket. Tisztünk utasított egy katonát, hogy a teherautó fényszóróját irányítsa a falra, hadd lásson jobban a férfi. Álltunk a földúton a sötétben, és bámultuk: nem szólt egyikünk sem, és nem is néztünk egymásra. A csöndben hallatszott az ecset percegése a falon.

Az egyik reggelen a gázai tengerpart közelében járőröztünk. Megpörkölődött szeméthalmok sorakoztak egymás mellett. Hirtelen megálltunk: az út közepén egy vászonzsák hevert. Oren, a tisztünk, attól tartva, hogy bomba, odaintett egy középkorú, kúpos kibuckalapos palesztin férfit, aki csak most cserélt fürdőnadrágot a bokorban. „Vidd innen a zsákot!” – szólt Oren. A férfi rezzenéstelen arccal fogadta a parancsot, mintha a pontos időt kérdeztük volna tőle. Távolról néztük, ahogy cipepli a zsákot. Oren hátrébb parancsolta az egyik katonát, aki túl közel állt: „Sosem lehetsz elég óvatos!” – mondta.

Egy délután egy mezítlábas, bekötött szemű kamaszt hoztak a táborba, akit kődobáláson értek. Puhány fiú volt, sánta, csak háltni járt belé a lélek; még az alsó ajka is lebiggyedt, nem tudta tartani magát. A szorosan megkötött szemkendő felgyűrte a szemöldökét, s így állandó bárgyú csodálkozást ültetett az arcára. Egy csoport katona gyűlt össze a fogoly körül – kíváncsiskodók és kárörvendők, néhányan erőszakoskodni próbáltak vele, mások igyekeztek megvédeni. Egy katona megszorongatta az alkarját: „Jó kődobáló kar” – mondta. – „Ismételd utánam!” – szólt egy másik katona a fiúhoz arabul.

– „Wahad humus, wahad ful, ana bahibb Mismar Hagvul.” „Egy humuszt és egy babot, a határőrség elkapott.” „Wahad humus, wahad ful” – ismételte a fogoly. A tömeg röhögött.

És így ment ez minden évben egy hónapon át. Egyszer a ciszjordániai Ramallah városában egy bérház tetején teljesítettem szolgálatot. Négy emelet magasságban voltunk, a kődobálók pedig alattunk, így a tető egyik szögletében könnyítettünk magunkon. Az ember pár nap alatt hozzá szokik, hogy a más házának tetejére piszkítson.

Mint hadsereg alig követtünk el atrocitásokat. Összességében nem éltünk vissza a hatalmunkkal – ezt bizonyítja, hogy a mindennapos provokációk során a jól felszerelt katonák nem lőtték halomra a palesztinokat. Mintha fegyvert fognának, a tüntetők célzásra emelték karjukat – így kötekedtek, mert tudták, hogy lövétési tilalom van érvényben. Nem voltunk agresszorok, és nem voltunk áldozatok. Inkább – s ez azoknak, akik hittek a zsidók kiválasztottságában, így nekem is, sokkal lesújtóbb volt – erkölcsileg középszerűek voltunk, hétköznapi emberekként reagáltunk ebben a lehetetlen helyzetben.

A foglyok néha ütlegelést, néha meg cigarettát és üdítőt kaptak. A katonák időnként megsimogatták a gyerekek fejét, máskor meg minden ok nélkül ütötték a palesztin gyerekeket. Főként apróbb bűnök írhatók a számlánkra, és pontosan ez az, ami velünk mint néppel történt, felfedeztük kicsinységünket. Gázában végre valóra vált a cionisták régi álma, a zsidóság normális néppé vált.

A mi generációnk számára az Intifáda teológiai fordulópont volt. Ráébredtünk bennünket, hogy szellemi elbizakodottságunk tarthatatlan. Gázában olyasmit tettem, amit korábban sohasem tartottam volna elképzelhetőnek – és mindezt az 1967-es, a megváltás izraeli hadseregének tagjaként.

A messianisztikus álmok nem illettek az izraeli valósághoz: a „JESA”-t nem lehetett ráerőszakolni a területekre. A Gus Emunim végzetes teológiai tévedése nem abban rejlett, hogy korunkat messianisztikusként látta, s nem is abban, hogy a területeket benépesítette, hanem hogy a kettőt összekapcsolta, és ezzel a megszállást a messianizmusért folytatott harc arénájává tette.

Gáza értette meg velem, milyen csődhöz vezet, hogy a messianizmust katonai erőre alapoztuk. A zsidó erő – és a palesztinok ebből fakadó gyengesége, még ha maguk okozta gyöngeség volt is –

Fotók: Kőbányai János

nem lehetett messianisztikus eszköz. Továbbra is hálát adtam azért, hogy erősek vagyunk, hisz enélkül nem maradhattunk volna életben a Közel-Keleten, de ezentúl már nem tudtam a hatalmat önmagáért szeretni.

5. Baruh Goldstein ámokfutásáig a Mahpélabarlang volt a kedvenc zarándokhelyem. Alkalmanként voltak ugyan feszültségek, azonban a muzulmánok és zsidók jól megfértek egymás mellett ima közben. Ez annál is figyelemre méltóbb, mint hogy a hebroni muzulmánok és zsidók a legszélsőségesebbek közé tartoznak. A Sára anya szőnyeggel borított síremlékét védő bronzkapu előtt nem volt szokatlan látvány, hogy egymás mellett imádkozott a tarkón megkötött, színes kendős zsidó és az álla alatt megcsomózott, fehér kendős palesztin

nő. A szent helyek közül egyedül a Mahpéla volt földönkívüli. Egy zsidó legenda szerint a Mahpélából nyílt az Édenkert bejárata: amikor Ábrahám sírhelyet keresett Sárának, egy fénycsóvát követve jutott be a barlangba, ahol Ádámmal találkozott. Ádám arra intette, hogy az ő feladata az emberiség paradicsomi egységének helyreállítása. A Mahpéla ezt a messianisztikus víziót jelentette. Azt bizonyította, hogy Hebron egyszerre tartozik a zsidókhöz és egyszerre a muzulmánokhoz, és hogy egyik sem szoríthatja ki a másikat. Baruh Goldstein megsértette Mahpéla történelmi érintettségét. Mire a mézárás után több mint fél évvel a hadsereg újra megnyitotta, a megsárgult kőépület a messianisztikus egység hírnökéből a közünk lévő szakadék jelképévé vált. Zsidóknak és araboknak külön bejáratot létesítettek, videokamerák kémleltek a csiszolt boltíves oszlopokról. Egy lelakatolt acélajtó elválasztotta Ábrahám és Sára helyiségét Izsákétól és Rebekáétól, megjelölte azt a helyet, ahonnan egykor Goldstein tüzelt; az előbbibe csak zsidókat, az utóbbiba csak arabokat engedtek be. Képtelen voltam így imádkozni. Amikor megpróbáltam elmélyülni, úgy éreztem, hogy visszavettem a meggyalázott imádságok világába. Azzal, hogy Goldstein a muzulmánokat az Örökkévaló előtt térdepeltükben mézárta le, tudtul adta, mennyire semmibe veszi a judaizmus

kivételével valamennyi vallást. Mindez csupán szélsőséges megnyilvánulása annak a megvetésnek, vagy jobb esetben teljes közönynek a nem zsidó világ iránt, melyet annyi ortodox zsidó is oszt. Amikor a betegekért imádkoztunk, kizárólag Izrael betegeire gondoltunk, amikor pedig a békéért fohászkodtunk, csak Izrael békéje járt a fejünkben. Kelletlenül ismertük el, hogy az isteni kinyilatkoztatás az emberiség egészére kiterjed majd, de csak akkor, ha a népek megítéltettek, elnyerték méltó büntetésüket, és rákényszerültek arra, hogy a történelemben elfoglalt

központi helyünket elismerjék. A zsidók radikális elkülönítését előíró vallásos törvények egykor, a pogány világban talán spirituális funkciót tölthettek be, később, a babilóni fogságban pedig hasznos túlélési stratégiát jelenthettek. Ám egy olyan korban, amikor a monoteista vallások dominálnak, és a zsidók a zsidó államban élnek, ezek a törvények csak a mások semmibe vételét szolgálják. Közben azon igyekeztünk, hogy megőrizzük, bemocskoltuk lelki tisztaságunkat. Így történt, hogy vezető rabbik arról vitatkoztak, hogy egy zsidónak szabad-e spirituálisan lealacsonyító módon vértömlesztést elfogadni egy gójtól. Ultraortodox zsidók kiásták egy gój asszony tetemét, és tagjait a földön vonszolva a temetőn kívüli árokba cipelték – egy asszonynak, aki egy zsidó ember felesége volt, és zsidó temetőben nyugodott. És tilos volt a mieink közé temetni azokat az elesett orosz-bevándorló katonákat és terrorista áldozatokat, akik nem voltak zsidók, de sorsukat a miénkhez kapcsolták. Kezdtém felismerni, hogy a „gojim” iránti megvetésünk érthető történelmi indoklása többé már nem helytálló. Különösen nem abban az ortodox közösségben, amely a zsidók kiválasztottságát és a megváltásban betöltött központi helyüket hirdette. Akik megvetik, nem tudják az emberiséget megváltani. A kahanisták csupán szélsőséges megnyilvánulásai voltak az egész vallásos jobboldal alapvető messia-

nisztikus paradoxonának: úgy várták a Messiást, hogy közben továbbra is dédelgették sérelmeiket és dühüket, s ily módon a megváltás folyamatát a még megváltatlan világ érzelmeivel szennyezték be. 6. Generációnk messianisztikus korszaka 1967. június 7-én, Jeruzsálem újraegyesítésével kezdődött, és 1995. november 4-én, annak az embernek a meggyilkolásával ért véget, aki a győzelem hadvezére volt.

Talán a Sinai-hegyi szövetség megkötése óta nem volt olyan szoros érzelmi kötelék zsidó és zsidó között, mint a hatnapos háborút megelőző hetek rettegése, majd a háborút követő hetek euforikus megkönnyebbülése idején. A zsidóság egységének e nyilvánkoztatása, mely még a legelszigeteltebb diaszpórákban is hatott a zsidóságra, ahhoz fogható messianisztikus ujjongást robbantott ki, mint visszatérésünk a Biblia földjére. Egységünk elhitette velünk, hogy van erőnk megváltani a világot. Jichak Rabin – egy, a hatnapos háború területi hódításait féltő zsidó, bizonyos Jigal („Megváltó”) Amir keze általi – meggyilkolásával szertefoszlott az illúzió, hogy át tudjuk lépni a saját árnyékunkat.

A száműzetésben élő zsidók számára olyan valószerűtlennek látszott az ősi földre visszatérés, hogy azt csak a világ végén, egy mindent felforgató „robbanás” esetén tudták elképzelni. Izrael megalakítása rögtön a holocaust után e forogatókönyvet látszott megvalósítani. Ha annak idején nem történik meg ez a messianisztikus felbolydulás, kollektív zsidó lelkünk megsérült volna.

De túl sokat vártunk önmagunktól. Nem tudtunk megtenni a fényévnyi lépést a holocaustból a megváltásba, s nem tudtuk egyetlen generáció alatt megfordítani a történelem menetét. Akárcsak a Szentély hegyét, magát a messianizmust is karanténba kellett zárni, amíg népünk át nem látja spirituális korlátozottságát.

A cionizmus lélektani feladatának a zsidó nép nagykorúvá tételét tekintette. És valóban, az államiság spirituális alázatra nevelt bennünket, és megtanította, milyen ostobaság a világ megváltójának szerepében tetszelegnünk, amikor jó, ha saját magunkat meg tudjuk váltani.

Izraelbe költözésem idején a szuvenírboltok „Israel is Real” feliratú trikókat árusítottak. A kijelentést komolynak szánták, én mégis egyre ironikusabbnak éreztem. Hisz Izrael volt a gyakorlóte-

repe valamennyi zsidó képzelődésünknek, a kiválasztottságunkkal, messianisztikus szerepünkkel kapcsolatos önámításunknak, megtanított bennünket arra, hogy olyannak lássuk magunkat, amilyenek valójában vagyunk. A cionizmus kíméletlen ajándékul a valóságot adta a zsidóknak.

A messianisztikus kijózanodás korába léptünk. A vallásos cionisták ma már alig emlegetik a messiást. Elnémította őket a Baruh Goldstein és Jigal Amir tette okozta döbbenet és az, mennyire félreértelmezték a történelem menetét: az általuk szentként tisztelt állam készségesen vonult ki a bibliai földekről. Talán még a hábádi zsidók is kijózanodnak a jövőben. Néhány haszid még reménykedik ugyan a rebbe feltámadásában, és akárcsak Istenhez, még fohászodik is hozzá, de a legtöbb „King Messiah”⁴ eljövételét hirdető neonjel már eltűnt a hábád autók tetejéről.

Az ortodox messianisták zsidó felfuvalkodottsága és a szekuláris normalizálók zsidó tagadása között van harmadik út: egyesítjük a túlélés bölcsességét más népek lelki tapasztalataival, és együtt fedezzük fel, hogy Isten milyen szerepet szánt terveiben az emberiségnek. Izrael elvégre is olyan laboratórium, amelyben Kelet és Nyugat, hagyomány és modernitás, vallás és demokrácia ellentmondása találkozik és feloldódik.

A messianizmus által ígért rövidebb út reményben elhagytuk azt a lassú, de biztos utat, amely a judaizmus következő korszakába vezetett. Egy olyan korszakba, ahol nincsenek gettó-félelmek és lázalmok, s ahol a zsidóság a cionizmus két legnagyobb eredményét valóra váltva, újra Izrael földjén és újra egységes nemzetként él. Most, hogy feloszlik a messianisztikus központiségünkkel kapcsolatos káprázat, végre nekikezdhethetünk az igazi lelki építőmunkának.

*Angolból fordította
Margit Patrícia és Pető Márk*

JEGYZETEK

- 1 Messiást most
- 2 Békét most!
- 3 Izrael valódi
- 4 Messiás király